

”Centralstyrning hot mot KI:s internationella position”

Publicerad 2010-07-27 00:50

Karolinska institutet har den senaste tiden präglats av ökad byråkratisering och centralisering långt från Humboldts idéer om ett fritt universitet. Symtomatisk är den offentliga uthängningen i mars i år av KI:s dekanus Karl Tryggvason, som ville bryta den negativa trenden för svensk biomedicinsk forskning. Vi är djupt bekymrade och vill dra i nödbromsen. Rundgången i tillsättningsprocessen – där rektor och konsistoriets ordförande föreslår varandra – kan heller knappast vara förenlig med grundlagens krav på opartiskhet i statlig verksamhet, skriver professorerna.

INSTITUT MED HÖG STATUS

Karolinska institutet grundades 1810 för att bli utbildningsmiljö för att öka den svenska krigsberedskapen.

Bland dem som deltog i bildandet av KI fanns Jöns Jacob Berzelius, vars forskning inom kemin lade grunden till universitetets naturvetenskapliga profil.

Karolinska institutet är Sveriges största centrum för medicinsk utbildning och forskning. Totalt studerar där cirka 6.000 helårsstudenter.

KI:s Nobelförsamling utser varje år Nobelpristagaren i medicin och fysiologi.

Tisdagen den 2 mars 2010 sparkades den världsledande forskaren Karl Tryggvason som dekanus för forskningen vid Karolinska institutet (KI). Ett förberett pressmeddelande på KI:s hemsida informerade samtidigt om jäv och grava etiska övertramp. Formerna för avskedandet och den offentliga uthängningen av Tryggvason är exceptionella och ger sken av kriminellt handlande.

Statistik från flera oberoende källor visar att den biomedicinska forskningen i Sverige stadigt tappat mark från en tidigare internationell tätposition. Tryggvason ville bryta denna trend genom att prioritera skapandet av starka, internationellt framgångsrika forskningsmiljöer i ett fritt och kreativt universitet. Detta kontrasterade mot den senaste tidens utveckling vid KI som präglats av ökad byråkratisering, myndighetsutövning och centralstyrning långt från Humboldts idéer om ett fritt universitet och föga lämpat att skapa och upprätthålla kreativa forskningsmiljöer.

Den föregivna anledningen till avskedandet var att Tryggvason hade ”otillbörligt påverkat” tilldelningen av så kallade Distinguished Professor Awards (ett av de program han initierat) till särskilt framstående forskare genom att kommunicera med den internationella utvärderingskommittén för programmet. Om detta i sig utgör en rimlig grund för avskiljande har ifrågasatts både inom och utom KI:s väggar.

Vid första anblicken kan avskedandet förefalla som ett exempel på kraftfullhet i ledningen för det i år 200-årsjubilerande KI. Vid närmare granskning framstår det i stället som en svaghet och nackdel. Förutom att Tryggvason svärtats ned så har även KI skadats. Avskedandet har uppmärksammats bland annat av den internationellt ledande vetenskapliga tidskriften Nature, där man ifrågasatt dess grund. Händelsen innebar också ett underkännande av utvärderingskommittén (som inkluderade Nobelpristagare och representanter för några av världens mest framstående forskningsinstitutioner) med skadade internationella relationer som följd. Detta framgår tydligt av att KI nyligen fick avslag på en ansökan om vetenskapligt samarbete med Singapore – något man länge eftersträvat och som Tryggvason starkt stödde.

Avskedandet av Tryggvason var illavarslande men det var inte första gången som en av lärarkollektivet vald dekanus avskedades vid KI. Dekanus för grundutbildningen, Jan-Olov Höög, tvingades häromåret att avgå för att KI förlorat sin examensrätt av sjuksköterskor, på grund av problem som uppstått före vederbörandes tillträde.

KI har under senare år över huvud taget gått mot en ökad maktkoncentration och centralstyrning, och minskning av den kollegiala styrning som av tradition kännetecknat akademiska institutioner. De två avskedade dekanerna har ersatts av nya enligt en princip där fakulteten inte rådfrågas. Även institutionschefer (prefekter) utses numera centralt i stället för genom val på institutionerna.

För att ytterligare centralisera makten har KI-ledningen inför en kommande omorganisation beställt en utredning ledd av förre rektorn vid Lunds universitet Göran Bexell. Utredningen Att styra KI – organisation och kultur (091008) föreslår i korta drag att KI antar formen av en ren linjeorganisation. Makten koncentreras till en internstyrelse ledd av rektor. Ett särskilt avsnitt i utredningen poängterar vikten av att ”alla är med på båten” på ett framtida KI: ”Den (anställd vid KI) som inte kan ställa sig lojal med sitt universitet bör uppmanas att söka sig bort oavsett hur framgångsrik forskare man är.” Man frågar sig hur Bexell om han varit rektor för Uppsala universitet skulle ha betett sig mot Ingemar Hedenius, som i högsta grad uttryckte illojal kritik av den teologiska fakulteten.

KI:s styrelse – konsistoriet – är utsedd av regeringen. Konsistoriet har representation både från samhället och det egna universitetet. Med en kritisk styrelse som övervakar rektor borde väl balansen vara tryggad. Problemet är emellertid att det är rektor som föreslår regeringen vilka externa ledamöter som ska ingå i konsistoriet, och av hävd beslutar regeringen i enlighet med rektors förslag. Som en direkt konsekvens av denna praxis har den klartänkta och frispråkige förre chefredaktören vid DN, Hans Bergström, avlägsnats från konsistoriet efter en första mandatperiod.

Men en stark ledning kan ju ha sina fördelar och vi kan ju faktiskt fortfarande välja vår ledning i fria val, eller kan vi inte? Vid det senaste rektorsvalet vid Karolinska institutet fanns bara en kandidat till val (och därmed till omval) på förslag från valberedningens, tillika konsistoriets, ordförande. Andra kandidater hade efter kontakt med valberedningens ordförande försvunnit på ett icke transparent sätt – något som påpekas och starkt kritiseras av studenterna i KI:s årsrapport (2009). Efter rektors omval föreslog sedan rektor regeringen att konsistorieordföranden skulle väljas om, vilket skedde. Detta tydliggör en rundgång i tillsättningsprocessen där man föreslår varandra, och som knappast kan vara förenlig med regeringsformens krav på opartiskhet i statlig verksamhet, eller med de uppfattningar om jäv och etik som KI-ledningen hänvisade till när man avskedade Tryggvason.

Undertecknade forskare och lärare vid Karolinska institutet är djupt bekymrade över den väg KI-ledningen slagit in på och vill dra i nödbromsen. I stället för fortsatt ökad centralstyrning vill vi se en återgång till demokrati och mångfald i besluten. Vi värnar om KI:s framtid som ett medicinskt universitet med kraft att attrahera och hysa världsledande forskning. Det förnedrande avskedandet av dekaner och annan repression av kritiska röster är tillsammans med maktkoncentration och centralstyrning oroande tecken på att KI håller på att utvecklas i riktning mot en myndighet snarare än en akademisk institution med "högt i tak".

Detta gäller inte bara tankefrihet utan också anslagstilldelning från forskningsråd och stiftelser. I dag söks stora externa forskningsanslag i all väsentlighet direkt från universitetsledningarna snarare än från forskarna själva. Detta kan påverka forskningen negativt och ge en inriktning mot vad som för tillfället anses strategiskt och politiskt korrekt.

Birgitta Agerberth
professor i medicinsk mikrobiell patogenes, KI

Christer Betsholtz
professor i vaskulär biologi, KI

Jesper Haeggström
professor i molekylär eicosanoidforskning, KI

Carlos Ibanez
professor i molekylär neurobiologi, KI

Hans Jörnvall
professor i medicinsk kemi, KI

Juha Kere
professor i molekylär genetik, KI

Hugo Lagercrantz
professor i barnmedicin, KI

Nils-Göran Larsson
director, Max Planck Institute for biology of ageing, Köln

Maria Masucci
professor i virologi, KI

Erna Möller
professor emerita i klinisk immunologi, KI

Cecilia Söderberg Naucler
Professor i medicinsk mikrobiell patogenes, KI

Rune Toftgård
professor i miljötoxikologi, KI

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt.